

ISSN : 1301-1197

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

1. Sayı

SİVAS - 1996

J. J. ROUSSEAU'NUN "EMİLE " ADLI ESERİNDEKİ DİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE

Dr. Nevzat Y. AŞIKOĞLU*

Jean Jacques Rousseau 18. Yüzyılda yaşamış bir düşünürdür. Onun ortaya koyduğu fikirlerde yaşadığı dönemin ahlâkî, kültürel ve bilimsel değerlerinin etkisi vardır. Rousseau'nun ileri sürdüğü fikirlerin bir çoğunu söz konusu değerlere tepki olarak değerlendirmek mümkündür.

Rousseau, medeniyetin ilerlemesinin, lüks ve ihtişamın artmasının insanları sun'liğe ittiğini ve dış görünüşün önem kazandığını ifade ederek büna karşı çıkmış, tabiiği savunmuştur.

Düşünürümüz, özellikle eğitim konusunda insanın tabii gelişimini bozmayacak bir metod takip etmek gerektiğini söylemiştir. Ona göre eğitimin amacı tabii bir insan yetiştirmek olmalıdır.

Rousseau, "Emile " adlı eserinde bir çocuğun doğal gelişimine uygun olarak nasıl eğitilmesi gerektiğini anlatmaktadır. Eserini çocuğun gelişme seyrine uygun olarak beş bölüme ayırır ve her bölümde o devrede ne tür bir eğitim modeli takip etmek gerektiğini detaylı bir şekilde açıklamaya çalışır. Biz özellikle J. J. Rousseau'nun din eğitimi konusundaki görüşleri üzerinde biraz durmak istiyoruz. Onun bu konudaki düşünceleri en başta gençlik çağı olarak nitelendirdiği dördüncü bölüm olmak üzere eserin değişik bölümlerinde yer almaktadır.

Rousseau, Emile adını verdiği bir genci örnek alarak onun yetiştirilmesinin değişik safhalarını anlattığı eserinde, ahlak terbiyesi açısından bu gencin hayatını başlıca iki döneme ayırır. Rousseau'ya göre, birinci dönem ahlaktan önceki dönemdir. O, bu dönemi menfi terbiye dönemi olarak nitelendirir. Bu devrede ahlâkî fikirler ve ahlâkî duygular söz konusu değildir. Sadece kişiyi hayata hazırlayıcı nitelikte olan zaruret, dayanıklılık, v.b. fikirler söz konusu olabilir. Bu dönemden sonra, akıl ve muhakeme devresi olarak nitelendirdiği ikinci devre başlar. Ona göre asıl ahlak terbiyesi bu dönemdedir.¹

Rousseau, çocuğa 15 yaşından önce dini bilgi ve telkinlerin verilmesine karşıdır. Ona göre çocuk, 15 yaşından önce ne söylerseniz ona inanır, onu kabul eder. Çocuklara Tanrıdan bahsetmeye lüzum yoktur. Bu konuda şöyle der: "En büyük kötülük, çocukların dimağlarına kazılan çirkin ve biçimsiz Tanrı timsallerinin bütün hayatlarında inançlarına etki etmesine ve büyüdüklerinde, çocuk iken tanıdıkları Tanrıdan başkasını tanımak istememelerinde görülür."²

Roussaueu, yüce bir varlığa iman konusu üzerinde de durmakta ve kainatın şuurlu küllî bir iradenin kontrolünde olduğunu ifade etmektedir. İman konusunda şunları söyler : "Dünyanın kuvvetli ve şuurlu bir irade vasıtasıyla idare edilmekte olduğuna inanıyorum...Bütün varlıkların cevheri tektir...Tanrıyı her tarafta eserleri içinde ve etrafımda görüyorum."³ O, eserinin ilerleyen sayfalarında Tanrı ile ilgili görüşlerine şöyle açıklık getirir: "Tanrı eşyadan evveldir. Eşya var oldukça ve hatta bir gün gelip kainat yok olsa bile O vardır ve var olacaktır...Tanrının adil

* C.Ü. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğr. Üyesi

¹ Bkz. : İsmayıl Hakkı BALTACIOĞLU, Jean Jacques Rousseau'nun Terbiye Felsefesi, İst. 1925, s.225 .

² Bkz. : Jean Jacques ROUSSEAU, Emile, Çev. Hilmi Ziya ÜLKEN, Ali Rıza ÜLGENER, Selahattin GÜZEY, İst. 1961, s. 197 .

³ Bkz. : J. J. ROUSSEAU, A.g.e., s. 210 v.d.

olduğuna inanıyorum. Onun adaleti iyiliğin icabıdır. Adaletsizlik Tanrının değil, insanların eseridir."4

Rousseau bu fikirleri iyi bir muhakemenin sonucu olarak tesbit ettiğini ama anlamadan kabul ve tasdik ettiğini belirtir. Onun dűşüncesine göre, insanın kendi fiillerini ve başkalarının fiillerini değerlendiren bir gücü vardır. Rousseau buna vicdan demektedir. Ona göre vicdan kalplerimizin derinliklerinde yazılmış olan ve doğuştan getirdiğimiz bir prensiptir.5 Bu durumda insan davranışlarını kontrol eden bir unsur da vicdan olmaktadır. Rousseau'ya göre, tabiat bir noktaya kadar "Emile" i terbiye etmiştir. İnsanın özellikle maddi teşekkülünde tabiat önemli rol oynar. Fizyolojik yapının teşekkülü de muhakemenin yani manevi âlemin teşekkülünden öncedir. Fizyolojik teşekkül ile muhakemenin teşekkülü arasındaki denge ne kadar iyi kurulursa, insan o derece dengesini ve ahengini koruyabilir.

Rousseau'ya göre dinî, ahlâkî ve bir takım diğer sosyal baskılar altında kalan ve bu baskılarla yetişen çocuklar, gençlik devresinde her türlü boyunduruk ve baskıdan kurtulma telaşı ile titiz, sebatsız, eğlenceden eğlenceye koşan kişiler olurlar. Emile ise, bunlardan farklıdır. Diğer gençlerin bir çok sorunlarla elde ettikleri hürriyeti, o çocukluğunda elde etmiş ve serbestçe gelişimini tamamlamıştır. Delikanlılık çağı Emile için muhakeme çağı, diğer gençlik için taşkınlık çağıdır. Köylü çocukları, küçük iken daha serbest bir hayak geçirdikleri, dilediklerince oynayıp hareket ettikleri için, gençliklerinde daha sakin ve ciddi bir hal alırlar. Onbeş yaşına kadar her türlü baskı ve tesirden uzak olarak gelişimini tamamlayan Emile artık bir takım yeni bilgileri (dini bilgiler v.s.) alabilir ve anlayabilir bir hale gelmiştir.6

Rousseau, erkeklerin ve kadınların din eğitimi konusunda farklı görüşler ileri sürer. Ona göre kadınlar dini konularda kendi kendilerine karar verecek durumda olmadıklarından, her kız annesinin ve babasının, her kadın da kocasının dinini benimsemelidir. Kadınlar devamlı tesir altındadırlar. Ya koyu sofı veya tamamen dinsiz olurlar. Genç kızlara dinle ilgili şeyleri hatta duaları bile ezberletmemek gerekir.7

Rousseau'ya göre, çocuklara din meselelerini doğrudan doğruya öğretim tarzını seçmek lazımdır. Akaid kitabını yazan kişi çocuk zekasının gelişimini çok iyi bilmelidir. İbadetler konusuna gelince, Tanrının istediği ibadet kalbî ibadettir ve bu ibadet samimi olduğu takdirde yeknesaktır. Papazın giyimine, söylediği sözlerin tertibine, minberdeki jestlerine ve bütün diğer diz çökme hareketlerine Tanrının büyük bir ehemmiyet verdiğini düşünmek çılgınca bir kuruntudur. Rousseau'ya göre, ibadet şekilleri vahye dayanmaz. Bu şekiller, milletlerin kendi yorumlarının eseridir. Böyle olmasaydı yeryüzünde tek bir din ve tek bir ibadet şekli olurdu.8

Özetle, yukarıdan beri açıklanan hususları dikkate alarak J. J. Rousseau'nun kendiliğinden tabii olarak gelişen bir din anlayışına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

şüphesiz bu kısa yazı çerçevesinde Rousseau'ya ait olarak belirtilen görüşlerin kabul veya reddedilebilecek ya da tenkid edilebilecek pek çok yönü vardır. Mesela din eğitimi konusunda erkeklerle kadınları birbirinden ayırması, daha da ötesi kadınların bu konuda karar veremeyeceklerini söylemesi bugün için geçerliliğini çoktan yitirmiş ve bilimsel olmayan bir görüştür. Ançak biz burada herhangi bir değerlendirmeye girmeden yazarın kendi görüşleri üzerinde durmaya çalıştık. Amacımız dűşünceleriyle eğitim, sosyoloji ve felsefe gibi alanları etkilemiş olan bir dűşünürün görüşlerini okuyucuya aktarmak olmuştur.

4 Bkz. : J. J. ROUSSEAU, A.g.e., s. 218 v.d.

5 Bkz. : J. J. ROUSSEAU, A.g.e., s. 221 .

6 Bkz. : J. J. ROUSSEAU, A.g.e., s. 243-244 .

7 Bkz. : J. J. ROUSSEAU, A.g.e., s. 296 .

8 Bkz. : J. J. ROUSSEAU, A.g.e., s. 226 .